

HÁNY ÉVES AZ ALAPTÖRVÉNY? A RÉGI-ÚJ KÉRDÉSE AZ ALAPTÖRVÉNYBEN

KUKORELLI István
egyetemi tanár (ELTE ÁJK)

Hat kérdésre hat válasszal szeretném kezdeni az „alkotmányjogi matematikaórát”, hangsúlyozva, hogy a válaszok az Alaptörvény normái és dátumai alapján fogalmazódnak meg.

1. Hány éves az Alaptörvény? Ma, a konferencia napján, 2016. április 29-én 5 éves. Záró és vegyes rendelkezéseinek 6. pontja alapján a kihirdetés dátumára és a szöveg újdonságaira tekintettel ez a válasz nagy részben igazolható.
2. Hány éves a pártállamot leváltó, alkotmányos rendszerváltozás utáni új alkotmányos rend? Az Alaptörvény preambuluma alapján 26 éves, 1990. május 2-ától számolva az időt. „Ezt a napot tekintjük hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének.”
3. Hány éves a polgári értelemben vett alkotmányosság? 168 éves. A Nemzeti hitvallás történelmi narratívája ugyan elfeledkezett 1848-ról, az Alapvetés J) cikke viszont helyesen, nemzeti ünnepeink között sorolja fel 1848. március 15-ét. 1848-ban nem született kartális alkotmány, de a 31 törvénycikkből álló márciusi-áprilisi törvénykönyv összességében egy európai viszonylatban is értékelhető írott alkotmánynak tekinthető.
4. Hány éves alkotmánytörténetileg a magyar alkotmány? Az államalapítástól számítva több, mint 1000 éves. Idézet az Alaptörvény preambulumból: „Tiszteletben tartjuk történelmi alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.”
5. Ötödik idődimenzió: lehetne 60 éves is az alkotmány, ha megvalósultak volna egy másik nemzeti ünnepünk, 1956 alkotmányos álmai, többek között az államminiszter, Bibó István elképzeléseiben. „Mai szabadságunk az 1956-os forradalmunkból sarjadt ki.”
6. Végül az államforma és az államfő intézményének hasonlatossága alapján 70 éves gyökerei vannak alkotmányunknak. Érdeemes összeolvasni a köztársasági elnökről szóló alkotmányi fejezetet az 1946. évi I. törvénycikk szövegével.

A mai konferencia dátuma május 2-ához van legközelebb, nyilván ez csupán véletlen naptári egybeesés, de nekem tetszik. Mert az alkotmányos rend 26 éves. Nem provokatív szándékú a kérdés, elveszett-e 1848, 1946 és 1989 a 2011-es Alaptörvényben? Vannak, akik szerint különösen 1946 és 1989 igen. A kritikai értékelő nézetekben nem feltétlenül a dátum a fontos, bár az alkotmány vagy a függetlenség ünnepe, napja nem ismeretlen más nemzeteknél (lásd amerikai, francia, lengyel, szlovák példákat).

A rendszerváltásokkal, önkényuralmi rendszerekkel tarkított magyar történelemben szomorúsággal állapítható meg, hogy nincs konszenzuális alkotmányünnepnap. Vajon teremthető-e mesterségesen, felülről ilyen? Holt betű marad-e az Alaptörvény előírása, miszerint április 25-e az Alaptörvény napja? Meggyőződésem szerint a szerves történelemfejlődése adhat erre választ, történelmi távlatokban. Az 5 év ehhez kevés.

Az előadás címének második kérdésére térve, mi a régi az Alaptörvényben? Csak a főbb „régiségekre” szorítkoznék:

- a) korábban utaltam már rá, hogy tanulságos összevetni a Magyarország államformájáról szóló 1946. évi I. törvénycikk szövegét az Alaptörvény 9-14. cikkével. Az államfő választási rendszerének lényegét az Alaptörvény is megőrizte.
- b) Az első szabad választások utáni MDF–SZDSZ politikai megállapodás és az azt végrehajtó 1990. évi XL. alkotmánymódosító törvény máig meghatározó jelentőségű a magyar alkotmány történetében. Lényege ismert:
 - a kormányzás stabilitása érdekében bevezette a kancellárdemokráciát;
 - meghagyta a parlament kezében a relatív többségi alapon az államfő legitimitációját;
 - nem nagyon változtatta meg a magyar alkotmánytörténelem egyik rákfenéjét, az 1989-ben félelem szülte kétharmados, ma sarkalatos törvényeket.
- c) Az alkotmánymódosítások láncolata 1989. október 23-ához viszonyítva, az Alaptörvény hatálybalépéséig – három nagy hullámban – 38 alkotmánymódosítást produkált a Magyar Köztársaságban. A második hullámból a népszavazást alkotmányos intézménnyé tevő és az igazságügyi reformot végrehajtó 1997. évi LIX. törvényt emelném ki. A harmadik hullám, a 2010-es választások utáni 12 alkotmánymódosítás, lényegében ugyancsak beépült az Alaptörvénybe (például az alkotmánybírák új jelölési rendje, az AB korlátozott hatásköre, a jogszabály fogalma, új jogalkotói hatáskörök stb.).
- d) Több, korábbi alkotmánybíróági határozatot is beépített az alkotmányozó. Egyetlen példát említenék, a Szabadság és felelősség című alapjogi fejezet I. cikkét, amelyben az alapjogi tesztről olvashatunk.

Természetesen konkretizálni is lehetne, átvilágítva az Alaptörvényt, hogy az összesen 132 §-ból mi a régi és mi az új. Folytassuk ezzel a kérdéssel, mi az új az Alaptörvényben, nagy vonalakban és vázlatosan válaszolva erre:

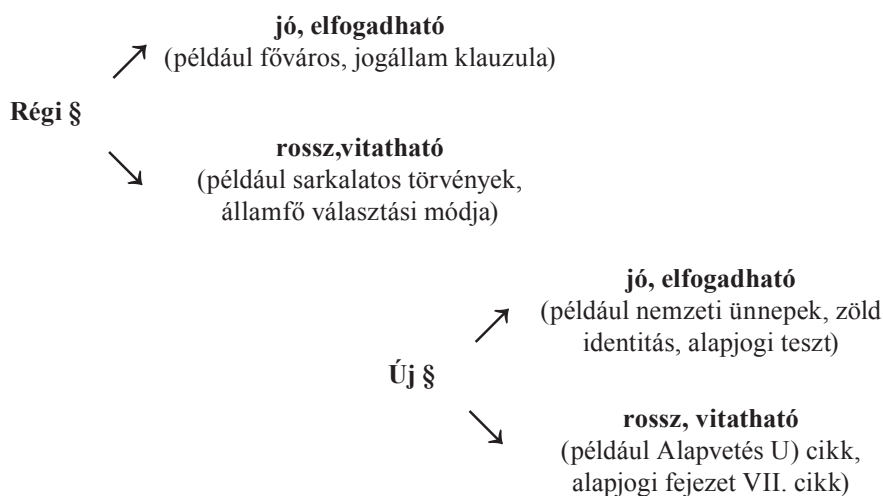
- a) új a „külcsein”, az alkotmány elnevezése, formája és sajátos szerkezete;
- b) a „belbecsből” rögtön a preambulum, a Nemzeti hitvallás 33 mondata emelhető ki. Az Európai Unió leghosszabb preambulumát olvashatjuk;
- c) az Alaptörvény az alkotmányosság klasszikus alapelvei mentén szinte mindenütt változást hozott, más a mostani alkotmány szuverenitás klauzulája, a közvetlen és a képviselői demokrácia kapcsolatrendszere. Tartalmában változott a hata-

lommegosztás elve és az Alaptörvény államfilozófiája. Gazdagabb lett az emberi jogok katalógusa, erősebben vannak jelen a harmadik generációs jogok, az Alaptörvény zöld identitása nagyon mondható;

- d) az Alaptörvénynek határozott nemzeti szuverenitást és identitást védő filozófiája van. Ennél a pontnál kiemelendő a nemzet fogalmának közjogiasítása, a kereszténység normatív megjelenése és általában az Alaptörvény – néha szelektív – történelmi narratívája.

Öt éve tart az alkotmányjog tudományban az Alaptörvény átvilágítása, mérlegre tétele. A nézetek skálája jól ismert, vannak apologéta nézetek, vannak, akik siratják a régi „elveszejtett” alkotmányt és elég széles sávnak mondható a kritikai értékelő nézetek köre. A feltett kérdésre válaszolva, hogy elveszett-e az 1989-90 utáni 25 év alkotmányozása 2011-ben, a válaszom a következő: normatív értelemben nem, de alkotmányfilozófiailag majdnem.

Egy játékos mátrix az Alaptörvény 132. §-ának átvilágítására, jól tudva azt, hogy számos § nem tisztán régi és nem tisztán új.

A mérleg százalékban is sajátos eredményre vezethet a régi-új viszonylatában.

Az alapkérdésre visszatérve – hány éves az Alaptörvény –, a fentiek alapján a válaszom az, hogy legalább 26. Az alkotmányos rend történetileg folyamatosan jött létre. Kétségtelen, hogy ennek a folyamatnak vannak kiemelésre méltó dátumai.

